

En Fortids-Vandvej

Historie/Jyske Samlinger, Bind 4. række, 6 (1928)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/ho/ho_4rk_0006-PDF/ho_4rk_0006_74345.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=74345>

pdf genereret den : 28/5-2008

En Fortids-Vandvej

(Ryaa).

Ved C. Klitgaard.

Som bekendt har Gudenaalen fra Middelalderen af og lige op til vore Dage spillet en betydelig Rolle i Henseende til Varetransporter mellem det indre Jylland og Randers, og der er vel næppe Tvivl om, at adskillige af vore andre større Vandløb har haft en lignende Betydning for Vareudvekslingen i ældre Tid.

Vore Vejanlæg — i den Form, vi nu kender Hovedvejene — med fast Kørebane er jo for Jyllands Vedkommende ikke ældre end fra 1820—50, adskillige yngre, og naar vi læser Rejsebeskrivelser fra ældre Tid, hører vi sædvanligvis om de store Genvordigheder, som de opkørte Hulveje, de »moratzige« Vade- og Køresteder over Vandløb og de skrøbelige Broer frembød; snart var »Loftbroerne« (∩: Plankebroerne) saa raadne og forfaldne, at ingen uden Livsfare kunde køre over dem, og snart var »Stenbroerne« (∩: de stenbelagte Overkørsler gennem Sumpene eller Vandet) saa nedkørte og fulde af Huller, at der skete Ulykker ved at benytte dem. Vanskelighederne ved Godstransport under saadanne Forhold illustreres ganske godt ved, at 3 Tdr. Rug eller Byg regnedes for fuldt Læs, naar Fæstebønderne skulde transportere Hovedgaardens Korn til Købstaden, og 50 almindelige Mursten regnedes for et Læs, naar der hentedes Mur-

sten til Herregaarde og Kirker fra Havnebyen eller fra de faa Herregaards-Teglværker, der fandtes hist og her.

Under slige Forhold maatte Transport ad Vandvejene — Aerne — betyde en stor Lettelse for Vareudvekslingen, og for den Landsdel, her skal omhandles — Vendsyssel — har i hvert Fald baade Vorsaa, Lindholmsaa og Ryaa været benyttet som Vandveje, og særlig har den sidstnævnte haft Betydning i saa Henseende lige til ca. Aar 1900, da Jernbanerne og de forbedrede Veje gjorde den overflødig. Gennem mine Tingbogsundersøgelser er jeg kommet til Kundskab om en Række Enkeltheder vedrørende denne »Flodfart«, som ogsaa i væsentlig Grad belyser Handelsforholdene i det indre Vendsyssel i en Tid, der ligger forud for den, i hvilken den saakaldte »Skudehandel« fik saa afgørende Betydning for Landsdelens Forsyning med Købmandsvarer, nemlig Tiden før ca. 1700, og da Emnet formentlig ikke er uden Interesse i mere udvidet lokalhistorisk Henseende, skal jeg her belyse det lidt nærmere.

Inde paa Midtvendsyssels Højland »Jydske Aas«, i Jerslev Sogns østlige Del, udspringer tæt ved hverandre tre store Aer: Vorsaa, der løber ud i Kattegat; Uggerby Aa, der løber mod Nord og udmunder i Vesterhavet, og Ryaa, der efter et bugtet Løb i forskellige Retninger udgyder sig i Limfjorden. Paa en Strækning af ca. 2 Mil løber Ryaa først mod Syd ned til Ørum, drejer derefter mod Nordvest og Nord de følgende ca. 3 Mil og drejer saa vest for Herregaarden Hammelse igen mod Syd, hvilken Retning den beholder ca. 2 Mil for endelig efter at have krummet sig om Herregaarden Birkelse at fortsætte i sydøstlig Retning indtil Udløbet i Gjøl Vejle. Under sit lange Løb optager den en Mængde Vandløb, af hvilke nogle

i tidligere Tid var ret betydelige og besatte af Vandmøller i meget stort Antal, saaledes Klokkerholm Aa, Klavsholm Aa og Østeraa, af hvilke den sidstnævnte har sit Udspring tæt ved Ryaas, men løber norden om Ø. Brønderslev—V. Brønderslev Højland, medens Ryaa løber sønden om det, og endelig optager Ryaa vest for Hammelmose den fra den nu udtørrede Ingstrup Sø kommende Assenbæk, og ved disse Vandtilførsler, hvis Antal ogsaa senere forøges, bliver Aaen efterhaanden til en Flod en miniature. Fra Hammelmose til Udløbet i Limfjorden har Aaen kun ringe Fald; dens Vande glider dovent af Sted, og er der Højvande i Limfjorden eller langvarig Regnperiode, gaar Aaen ofte over sine Bredder og forvandler Omgivelserne til et vidtstrakt Hav, af hvilket nogle større og mindre Øer rager frem.

Dog skal Vandstanden i Aaen være højere for at foraarsage Oversvømmelse, end man egentlig skulde mene, thi Sagen er, at gennem Aarhundreders Oversvømmelser har Aaen aflejret Sand paa Brinkerne, saa disse er kommet til at danne ligesom Beskyttelsesdiger for det indenfor liggende Land. Siden 1826 har man ogsaa i stigende Grad reguleret Aaløbet saavel som Aaens »Bifloder«; Vildmosen er tildels afvandet gennem Kanalanlag; andre Moser, Kær og Indsøer, der tilførte Aaen Vand, er udgrøftet; Vandmøllerne, der stemmede op for Vandet, er nedlagt, og Ryaa, Vendsyssels Hovedvandløb, ender vel med at blive en usselig Hundestejle-Bæk.

Paa Strækningen fra Aaens Udløb i Limfjorden og op til det Sted, hvor Assenbæk løb ud i Ryaa vest for Hammelmose — det kaldtes Ravnehøl — var der indtil i det 19. Aarh. kun én Bro, nemlig Aaby Bro, der var en højtbygget Træbro, som de flad-

bundet »Førkaage«, der anvendtes saavel til Transport paa Aaen som til Transport i de lavvandede Limfjordsbredninger, kunde gaa under, naar Masten, der var oprejst i en gaffelformet Fod, blev sænket. Heller ikke var der paa denne Strækning Vandmøller, som kunde hindre Pramgangen; en »liden Vandmølle«, der laa »udi Gaarden«, nævnes ganske vist som hørende til Birkelse 1690 og 1697, men den kan ikke have faaet sin Drivkraft direkte fra Aaen, men har vel været bygget paa Gravene om Gaarden, hvilke nok stod i Forbindelse med Aaen, som løber lige op mod Borggaardens Vestside. Et Par Hundrede Meter nord for Ravnehøl laa Assenbæk Bro, over hvilken Beboerne fra Vendsyssels sydvestlige Egne havde Forbindelse med Nordøstvendsyssel, for saa vidt de ikke foretrak Rejsen langs Stranden nord paa til Fureby, fra hvilket Sted der ogsaa førte Veje ind i Landet. Assenbæk Bro tilhørte — ligesom Aaby Bro — i det 16. Aarh. Kronen, der bortforlode den med tilhørende Brokornsrettighed; vistnok i det 19. Aarh.s første Halvdel blev den flyttet længere mod Nord ved Omlægning af Vejen fra Saltum—V. Hjermelev til Manne—Ø. Hjermelev, men ca. 1848 fandtes der anselige Rester af det gamle Overfærdssted, saaledes meget svært Egetømmer og Mængder af Kampesten, der viste, at »Vasen« eller »Stenbroen«¹⁾ havde naaet mange Alen til begge Sider af Vandløbets daværende Bredde. Ogsaa fandtes et Par Jernspyd af middelalderlig Form.²⁾

Fiskeriet i Ryaa var for den sydlige Dels Vedkommende Herlighed til Birkelse og for den nordre og østre Dels (fra Hammelmose og opefter til Jerslev

¹⁾ Den stenpikkede Vej over den bløde Grund.

²⁾ Jvf. C. Klitgaard: Hvetbo Herred, I 9.

Bro) til Hammelmose, og selv om Aafiskeriet vel næppe var af videre økonomisk Betydning for Herremændene, var det dog ligesom Jagten af de Herligheder, hvis Ukrænkelighed de vaagede stærkt over, og ved Hammelmose Vandmølle var der maaske ogsaa fra Middelalderen af ligesom indtil Begyndelsen af det 20. Aarh. en Aalegaard. 1471 toges Tingsvidne, at fra Ravnehøl, hvor Assenbæk løber i Ryaa, og Aaen op til Hammelmose Mølle er Børglum Klosters rette Fiskevand.¹⁾ 13. Juni 1666 bevilgede Christen Skeel til Hammelmose, at Holger Bille til Burholt maatte nyde Fiskeriet i Ryaa op til Jerslev Bro og forbød andre at bruge det²⁾; 23. Juni 1653 lod Jørgen Kruse til Hjermeslevgaard læse Forbud mod Fiskeri med Vaad eller Garn i Aaen (Ryaas Tilløb: Østeraa) fra Mølgaard (o: Gunders Mølle i Tolstrup Sogn) til Oddergaards Mølle og nedenfor Oddergaards Møllens Bagløb og til Hjermeslevgaards Mølle og videre nedad til Ryaa, samt fra Skellet mellem Manne og Hjermeslev og op til, hvor Gammelaa vedtager.³⁾ I November og December 1671 lod Hammelmoses Ejere, Fru Margrete Skeel, sal. Henrik Ramels til Bækkeskov, og Fru Ide Skeel, sal. Frederik Rantzaus til Asdal, ved henholdsvis Hvetbo Herreds Ting og Jerslev Herreds Ting læse Forbud mod, at nogen løb op ad Ryaa med Pramme eller Kaage og lagde til Land ved Fruernes Grund eller brugte nogen Handel der uden Fruernes Tilladelse, og samtidigt forbødes det alle at bruge Fiskeri i Aaen med noget Slags Fiskeredskab imod gam-

¹⁾ Æ. d. A. III 83 jvf. 93.

²⁾ Jerslev H. Tgb. 21. Juni 1666.

³⁾ Jerslev H. Tgb. Gammelaa maa være Benævnelsen paa Ryaa ovenfor dens Optagelse af Østeraa. Skellet mellem Manne og Hjermeslev fastsattes Aar 1500 af Sandemænd saaledes: Ned ad Kiøsdalsbæk og ned mod Biersted Kirke. Æ. d. A. III 84.

mel forhvervet Adkomst til Fiskeriet i Ryaa, som laa til Hammelmose.¹⁾ At der ogsaa i det foregaaende Aarhundrede af Herlighedsejerne blev vaaget over Fiskerirettigheden, ses af, at Albret Skeel til Hammelmose og Anders Pedersen Galt til Birkelse paa egne og Søkendes Vegne 1552 var kommet i Strid med Borgerne i Aalborg om Sejladsen paa Ryaa. Der blev næste Aar sluttet Forlig mellem Borgmester og Raad i Aalborg paa den ene Side og de nævnte Adelsmænd paa den anden, saaledes at Ejerne af Birkelse og Hammelmose aldrig skulde forhindre eller forkrænke den alfare »Herstragh Vej« (o: Hærstræde = offentlig Vej) til Vands i Ryaa og ej heller bygge eller forbygge lade fornævnte Aa enten med Ruser, Aalegaarde eller Aafiskeri med »Polset« (Pulsvaad?) eller nogen anden saadan Fiskende eller Garnsætning, som kunde forhindre Pramgangen frem og tilbage²⁾, og denne Kontrakt blev atter tinglæst ved Hvetbo Herreds Ting 23. April 1653, antagelig fordi det da var nødvendigt. I Præsteindberetningen af 1638 til Ole Worm siges, at ved det østerste af Alstrup Sogn, Hvetbo Herred, ligger Bolskifte (Navnet paa en Gaard), hvortil man fra Aalborg kan opsejle i Ryaa med Pramme og Kaage og hente Korn, og af Alstrup Kirkes Regnskab for samme Aar ses, at der er blevet betalt Pramleje op til Bolskifte for 9 Tdr. Kalk, antagelig købt i Aalborg. Her ved Bolskifte var Ryaatrafikkens nordlige Punkt, og paa den modsatte Side af Aaen laa den store Gaard Stavad (1662: 24½ Td. Hk.), der senere blev delt i flere Gaarde, og hvis Fæstere hørte til en af Vendssels Storbondætter. Saavel fra Bolskifte som fra Stavad dreves der til det 17. Aarh.s Slutning en be-

¹⁾ Jerslev H. Tgb. 30. Novbr. 1671, Hvetbo H. Tgb., Decbr. 1671.

²⁾ Aalborg Raadstuearkiv; jvf. Nord. Tidsskr. for Fiskeri IV. 20.

tydelig Handel, idet Aalborg-Købmænd havde Vareoplæg her til Bortsalg og her modtog Landbrugsprodukter, som med Kaage befordredes til Aalborg ad Ryaa. Ved Aar 1600 hører vi, at Claus Dyre til Lindrumgaard i Ugilt Sogn, der havde Vendsyssels Provsti i Forlening, solgte 2 Læster Byg til Poul Jensen i Stavad¹⁾, og antagelig drejer det sig om et Opkøb til Aalborg, thi Poul Jensens Søn Niels Poulsen Stavad tog 1597 Borgerskab som Købmand i Aalborg, hvor han blev Gildebroder 1602.²⁾ I Juli 1636 blev Jens Poulsen i Stavad stævnet af en Mand fra Brønderup ved Hjørring angaaende 4 Tønder Rug, som han havde faaet af Mandens Korn »paa det Kornhusloft i Bolskifte«³⁾, og 9. Juni 1653 stævnedes Jørgen Poulsen, Borger i Aalborg, Kirkeværgerne for Thise Kirke, for Leje af en Pram, der skulde føre Tømmer fra Aalborg til Hammelse, samt Betaling for 2 Karle, der skulde følge med Prammen.⁴⁾

Maaske var der flere af Købmændene i Aalborg, der drev Handel ved Bolskifte og Stavad, men ved Midten af det 17. Aarh. synes dog kun Raadmand og Købmand Laurids Hansen ved Vesteraa samt Handelsmand Laurids Jensen at have haft Vareoplæg i Bolskifte. Raadmandens Filial her bestyredes af hans Broder Niels Hansen, der døde som Ungkarl ca. 1660, og 1665 indstævnedes Laurids Hansen en Mængde af Beboerne i Tolstrup, Thise, V. Brønderslev, Serreslev, Stenum, Vrensted, Børglum og Skæve

¹⁾ Gift med Anne Jørgensdatter Wejle af Ingstrup Præstegd. C. Klitgaard: Hvetbo H. II. 75.

²⁾ En Broder til Købmanden var Peder Poulsen Stavad, Præst i Vester og Øster Hassing, død ca. 1627, en anden Broder var Jens Poulsen, der boede i Stavad, og en tredje Broder, der 1623 blev Borger i Aalborg, hed Christen Poulsen Stavad. Jvf. Jydske Saml. 1. III, 257.

³⁾ Antagelig et Kornpakhuis.

⁴⁾ Jerslev H. Tgb.

Sogne for Gæld til sig og Broderen, hvis Bo var blevet registreret af Aalborg Magistrat 7. Januar 1660. En Del af Gælden hidrørte fra Aaret 1655. Firmaet synes ogsaa at have haft en Filial i Øster Hjermelev i Tolstrup Sogn, thi en Mand herfra protesterede mod Laurids Hansens Fordring, idet han oplyste, at Niels Hansen var kommet op til ham en Maaned før Jul med det engelske Gods (vel Staalvarer og Fajance) og var hos ham til Paaske, og han fik Kost og Logis der samt Foder til sin Hest indtil Pinsedag¹⁾, alt uden Betaling. Endvidere skyldte Niels Hansen ham Husleje for 5 Aar à 3 Rdl. aarlig.

De Varer, der solgtes i Bolskifte²⁾, var navnlig Jern, Humle, Salt, Tjære og andre Grovvarer, men ofte solgtes ogsaa Rug og Byg til Bønderne. Som Laurids Hansens Fuldmægtig i Bolskifte nævnes 1662 Peder Nielsen.

Laurids Jensens Oplag i Bolskifte bestyredes 1665 af en Hans Nielsen, og nævnte Aar indstævnede Principalen ligesom Raadmand Laurids Hansen en Mængde Folk for Skyld for Vareposter³⁾; da Hans Nielsen 1670 var død, viste det sig, at mange af de foregivne Debitorer havde Kvittering fra ham for deres Gæld.⁴⁾ Antagelig blev denne Handel fortsat af Peder Hansen i Bolskifte, der 1671⁵⁾ stævnede en stor Del Beboere i de omliggende Sogne for Gæld, som utvivlsomt hidrørte fra Vareposter; 15. Januar 1674 og 7. Februar 1676 foretoges en lignende Indstævning, sidstnævnte Aar for Svend Jensen i Stavad, og sidstnævnte Dag optraadte han ogsaa som Sagsøger for Handels-

¹⁾ Aaret angives ikke.

²⁾ Jerslev H. Tgb. 9. Marts 1665.

³⁾ a St. 11. Maj 1665.

⁴⁾ a St. 10. Marts 1670.

⁵⁾ a St. 14. Decbr.

mand Peder Jensen Stavad i Aalborg, der 1677 nævnes som boende i Bolskifte.¹⁾

Foruden disse to Udsalg i Bolskifte var der ved samme Tid et i Vrensted, som ejedes af salig Laurids Christensens Efterleverske, Gertrud Madsdatter i Aalborg. Da hun døde, lod hendes Arvinger Jens Christensen Væver, Lyder Ridderhus²⁾ og Peder Pedersen³⁾, vist alle Købmænd i Aalborg, en stor Del af hendes Debitorer i Midtvevdsyssel stævne for deres Gæld til Boets Filial i Vrensted, der var blevet bestyret af en Niels Jensen.⁴⁾ 1676 nævnes en Lars Andersen i Vrensted, som i nogle Aar har holdt almindelig Kro der, »mange Folk i Byen til Skade«, og han drev endvidere Handel med Salt, Jern, Humle, Tjære og andre grove Varer⁵⁾; maaske er det salig Gertrud Madsdatters Forretning, han har fortsat.

Vi vender nu tilbage til Raadmand Laurids Hansens Filial i Bolskifte. Da Laurids Hansen døde 1668, havde han en Del Penge tilgode hos Folk i Stenum, Tolstrup, Vrensted, Thise og V. Brønderslev Sogne, og efter at hans Enke Anne Madsdatter 1673 var blevet gift med Kapellanen ved Frue Kirke Gert Zacharias Thiesen, søgte denne ved Rettergang at faa disse Fordringer inddrevet.⁶⁾ Laurids Hansens eneste Søn Hans Lauridsen fortsatte Faderens Forretning i Aalborg, og han ejede 1669 Bolskifte, hvor han ligeledes vedblev at holde Filial.⁷⁾ Han havde her en Bestyrer (Fuldmægtig), som hed Laurs Jørgensen⁸⁾, og

¹⁾ Jerslev H. Tgb. 20. Decbr. 1677.

²⁾ Død 1678. Gift med Dorte Pedersdatter.

³⁾ Købmand ved Vesteraa, død 1707.

⁴⁾ 22. Jan. og 5. Marts 1674.

⁵⁾ Jerslev H. Tgb. 20. April 1676.

⁶⁾ a: St. 17. Sept. 1674.

⁷⁾ a: St. 28. Okt. 1669.

⁸⁾ a: St. 13. Juli 1671.

som ca. 1677 døde i Bolskifte og efterfulgtes af en Clemen Pedersen, der var her 8. Marts 1677, da Hans Lauridsen sagsøgte en stor Del af Kunder for forfaldne Vareposter. Ved samme Tid afstod han antagelig Udsalget i Bolskifte til Jens Pedersen Thise, der 21. Febr. 1678 boede her og da stævnede Omegnens Folk for Gæld (Vareposter). Jens Pedersen, der var gift med Johanne Pedersdatter Galskyt af Kornumgaard, flyttede 1680 til Hjelmsted i Serreslev og lovbød da Bolskifte til sine nærmeste Frænder¹⁾; 1692 var han Forpagter paa Sæbygaard, og 1694 forpagtede han Hørbylund.²⁾ Forbindelsen mellem Bolskifte og Aalborg var dog endnu ikke ophørt, thi 1698 ejedes Gaarden, der kun havde et Par Tdr. Hk., af Aalborgborgeren Niels Madsen, hvis Broder Peder Madsen boede her nævnte Aar og antagelig ogsaa drev Handel her.³⁾ Samme Aar blev Gaarden pantsat til Hospitalsforstander, Raadmand Mathias Juel i Aalborg. 1699 boede Niels Madsen selv i Bolskifte, men døde snart efter (før 13. Febr. 1700); hans Enke, Maren Pedersdatter Kampmann, døde i Bolskifte 1714, hvor hun havde Ophold hos sin Søn Peder Nielsen i H. t. Kontrakt af 1705.⁴⁾ Han var gift med Johanne Christensdatter, der døde her 1724, og dernæst ægtede han 1725 Margrete Kjeldsdatter, Enke efter Forpagter paa Fuglsig Thomas Andersen Vestrup (Kjærulf), og med hende fik han Vestrupgaard i Saltum Sogn⁵⁾, hvorefter han 1726 solgte Bolskifte til en

¹⁾ Hvetbo H. Tgb. 9. Okt. 1680, jvf. Jerslev H. Tgb. 1683 16.—30. Aug., hvor han tituleres Skipper.

²⁾ Personalh. Tidsskr. 6. IV. 180.

³⁾ Hvetbo H. Auktions-, Skøde- og Pantebog 1698 fol. 7.

⁴⁾ Hvetbo H. Tgb. 30. Okt. 1705.

⁵⁾ Økonomiske Forhold tvang ham senere til at sælge Vestrupgaard, hvorefter han blev Forpagter paa Bannerslund i Elling Sogn. En Datter af ham blev Moder til Kaptajn og Grosserer Jens Jensen Berg i Kbh. Se Personalh. Tidsskr. 4. III. 186. Jvf. C. Klitgaard: Hvetbo Herred II 135 og 198 og C. Klitgaard: Kjærulfske Studier 367.

Bonde. Hermed var Bolskiftes Historie som Handelsplads forbi; Gaarden blev nu et almindeligt Bondebrug, og forøvrigt var Aalborghandelen herfra vistnok ophørt i det 17. Aarh. Slutning. I Skiftet efter Peder Nielsens første Hustru nævnes 3 Skibsbaade og en gammel Kaag; de kan minde om Aasejladsen til Aalborg, men dog ogsaa om, at der til en Gaard, som Peder Nielsen ejede oppe i Alstrup By, fra gammel Tid laa en Færgerirettighed, der efter Matriklen af 1662 var skyldsat for 3 Tønder Hk.

— — —

Fremsætter man det Spørgsmaal: Hvorledes kan det være, at Ryaas Betydning som Handelsvej mellem Aalborg og det indre Vendsyssel saaledes aftog, ja, helt ophørte i Tiden 1680—1700, skønt denne Vandvej dog maatte frembyde betydelige Fordele i en Tid, da f. Eks. Fæstebønder fra Brønderslev-Eggen maatte køre til Asdal, ca. $1\frac{1}{2}$ Mil nord for Hjørring, for derfra pr. Vogn at transportere Korn til Aalborg, — spørger man saaledes, er det ikke vanskeligt at give Svaret. De sidste Tiaar af det 17. Aarh. var en Nedgangstid for næsten alle vore Købstæder, en Forsumpnings og Korruptionens Tid, i hvilken Borgernes Energi og Initiativ lammedes af det haarde Skattetryk og den almindelige Forarmelse. Og ganske særligt kom Købstæderne til at lide under den da indførte Forbrugsbeskatningen (Konsumtionen) og den Maade, paa hvilken den forvaltedes (Bortforpagtning).

Af de nordjydske Købstæder kom navnlig Hjørring, Aalborg og Thisted i Bekneb; thi medens Landbefolkningen hidtil havde været orienteret mod disse — for at bruge et nymodens Udtryk — vendte den sig nu mod Vestkysten af Vendsyssel og Thy, hvor den gamle Skudehandel, der vel havde været drevet fra Arilds

Tid af, nu tog et mægtigt Opsving og truede med at kvæle Købstæderne. Løkken opstod 1678 ¹⁾ og voksede sig snart saa stor, at dens Handel fuldstændig tog Luven fra Hjørring, medens Tornby, Kjul og Lønstrup lidt senere forøgede Trykket; Blokhus blev en saa slem Konkurrent for Aalborg, at Købmændene der ofte beklagede sig derover, ja endog i det 19. Aarh. maatte lide den Tort at blive tilbudt Varer en gros fra Blokhus, og Thorupstrand, Viksø og Klitmøller tvang Thisted i Knæ.

Af foran omtalte Skifte efter Peder Nielsens Hustru i Bolskifte ²⁾ ses, at ogsaa han havde vendt Blikket mod Vest i Stedet for mod Aalborg; han ejede nemlig Part i en Skude fra Blokhus og dens Ladning, og hans Søn af første Ægteskab, Christen Pedersen, blev Skudehandler i Lønstrup, antagelig den første her (ca. 1763). Selvejerbønder, Herremænd, Herregaardsforpagtere og Præstesønner kappedes om at deltage i Skudehandelen, enten direkte eller som »sleeping partners« (anbringe Penge deri), og mange af Skudehandlerne blev Ejere af store Gaarde, saa Forretningen maa jo have været god, selv om den ikke var ganske lovlig i hele sit Omfang, men for en stor Del baseret paa Smugleri og Omgaaelse af Bestemmelsen om, at der kun maatte handles med visse grove Varer, samt andre hæmmende Baand. ³⁾

For Varetransport fra Aalborg til det indre Vendsyssel mistede Ryaa som sagt sin Betydning henimod Aar 1700, og kun den nederste Del af Aaens Løb er i nyere Tid blevet benyttet til Sejlads, hvilket vel ogsaa i nogen Grad skyldes den Omstændighed, at Aaens

¹⁾ Jydske Saml. 4. III. 59 ff.

²⁾ Aalborgh. Amts Skiftebreve Nr. 40.

³⁾ Se Jydske Saml. 2. IV, 425 og 3. I. 209 ff og »Vendsysselske Aarbøger« 1916 280 ff.

Vandstand stadig er blevet formindsket, efter at man i det 19. Aarh.s Begyndelse tog fat paa Afvanding af de Søer og Kærstrækninger, hvorfra Aaen fik sin Vandtilførsel. 1804 fremkom en Plan om at sætte den senere udtørrede Ingstrup Sø i Forbindelse med Vesterhavet ved en Kanal ved Nybæk syd for Løkken og derefter sætte Ryaa i bedre Forbindelse med Søen ved Uddybning af Assenbæk for saaledes at skabe et sejlbart Sund mellem Limfjorden og Vesterhavet, men Projektet kom ikke til Udførelse. Først da et pengestærkt Aktieselskab 1874 købte Lundergaards Mose i Jetsmark Sogn for der at drive Tørvefabrikation i større Stil, kom Aaen igen til Værdighed. Der blev lagt Jernbanespor fra Mosen ned til Aaen, og paa Bedholms Mark byggedes et Brohoved, fra hvilket Tørvene indladedes i fladbundede Kaage, som af en lille Dampbaad »Fulton« slæbtes til Aalborg.¹⁾ Selskabet gik dog fallit efter 3 Aars Virksomhed, men den initiativrige Ejer af Lundergaard, J. C. Salicath, forsøgte at opretholde Aafarten mellem Bedholm og Aalborg for Passagerer og Gods, og 22. Marts 1881 blev der af Indenrigsministeriet udfærdiget følgende:

**Reglementariske Bestemmelser for Besejling af Ry Aa
paa Strækningen fra Nørredybet til Brohovedet
paa Bedholms Mark.**

22. Marts 1881 (Lovtidende 1881 S. 103).

§ 1. Til at drive Pramfart paa Aaen eller befare denne med Baade af over 2 Tons Drægtighed udkræves Tilladelse af Hjørring og Aalborg Amtsraad, under hvis Tilsyn Aaen staar. Tilsynet med Sejladsen paa Aaen føres af førstnævnte Amtsraad ved et dertil nedsat Udvalg.

§ 2. Den i § 1 nævnte Tilladelse betinges af, at den, hvem den gives, enten paatager sig at vedligeholde Sejlløbet med

¹⁾ Det er disse Forhold, Thomas Olesen Løkken tager Sigte paa i »Stor-mosen«.

de dertil hørende Bolværker, Skraaninger, Anløbspladser m. v. eller i Stedet for denne Vedligeholdelse og til ny Anlæg yder et i hvert enkelt Tilfælde fastsat aarligt Bidrag, der tilflyder den nedenfor i § 12 ommeldte Aakasse. Retten til at befare Aaen med Dampskib betinges endvidere af, at en regelmæssig Fartplan og Takst for Befordring af Personer og Gods approberes af Hjørring Amtsraad.

§ 3. Med Retten til Sejlads paa Aaen er forbunden Ret til Afbenyttelse af de ved Aaen værende Anlægspladser og Anløbsbroer; kun for saavidt Pladsen og god Ordens Overholdelse tilsteder det, kunne de samtidigt benyttes af flere Fartøjer.

§ 4. At sejle paa Aaen med Baade af over 2 Tons Drægtighed er uvedkommende forbudt; Tømmer maa ikke flaadest paa Aaen, og intet Fartøj maa passere Kanalen eller Strækningen imellem Nørredybet og Bukholmen, naar det stikker $3\frac{1}{2}$ Fod dybt eller med sin Dækslast har større Bredde end 10 Fod.

§ 5. Dampskibe maa tage indtil 2 Pramme paa Slæb, men Forbindelsen med disse maa være saaledes indrettet, at Slæbetovet hurtigt kan kastes løs. Ingen af de over Aaen førende Broer maa passeres af Dampskibe, der have Pramme paa Slæb, men disse skulle hver for sig føres igennem Broerne. Intet andet Fartøj end Dampskibe maa tage Pramme eller Baade paa Slæb. Tømmerstokke og lignende Gods maa hverken Dampskibe eller andre Fartøjer have slæbende efter sig.

§ 6. Fartøjer, der møde hinanden paa Aaen, skulle vige tilside efter de samme Regler, som gælde for Skibe, der mødes i aaben Sø, Dampfartøjer skulle ved Aaens Krumninger og paa de Steder, hvor kun en kort Strækning af Aaen kan overses, give Signal med Dampfløjte, ligesom denne jævnlig maa bruges under Fart i taaget Vejr.

§ 7. Alle Fartøjer af over 2 Tons Drægtighed skulle, naar de befare Aaen imellem Solnedgang og Solopgang, være forsynede med Lanterne.

§ 8. Ingen Baad eller Fartøj maa ankre op eller oplægges i Sejlløbet.

§ 9. Ballast, Sand, Sten og deslige maa ikke kastes overbord i Aaen.

§ 10. Skibsføreren er ansvarlig og hans Fartøj hæfter for al den Skade, som hans eller hans Fartøj eller dets Mandskab maatte anrette paa de over Aaen førende offentlige eller private Broer, Bolværker, Aabredder eller andet Aaens Tilbehør. —

§ 11. Overtrædelse af Forskrifterne i §§ 4—9 straffes med Mulkter fra 2—40 Kr., der tilflyde den i § 12 ommeldte Aakasse. Sager angaaende saadanne Overtrædelser behandles som offentlige Politisager.

§ 12. Der oprettes en under Hjørring og Aalborg Amtsraads Bestyrelse staaende Aakasse, hvilken saavel den Betaling, der efter § 2 erlægges for Retten til at befære Aaløbet, som Mulkterne efter § 11 tilfalder.

Indenrigsministeriet, den 22. Marts 1881.

E. Skeel.

Larsen.

Rutesejladsen viste sig imidlertid snart urentabel og blev opgivet; men en halv Snes Aar senere, da et Konsortium med Konsul Hans Holm, Aalborg, i Spidsen atter søgte at slaa Kapital af Tørveproduktionen i Lundergaards Mose, kom Kaagfarten paa Aaen igen i Stand. Den forhenværende Søkaptajn Søren Jensen, der var Medlem af Konsortiet, konstruerede nogle fladbundede Pramme til Tørvetransport; de stagede sig frem ved Hjælp af et Par Sidestager, der bevægedes af en Motor, og de saa meget komiske ud — lignede næsten Græshopper. Ogsaa denne Virksomhed ophørte snart; men indtil Aalborg—Fjerreslev-Jernbanens Aabning 1897 gik der dog en Sejlkaag i nogenlunde regelmæssig Fragtfart mellem Aalborg og Aabybro, og først da ophørte den erhvervsmæssige Varetransport ad Aaen helt.

Da var ogsaa Vestkysthandelen hensovet efter at være kulmineret ca. 1860; den dræbtes af de forbedrede Veje til Købstæderne, Dampskibsfart og Jernbaneforbindelser, og paany blev Vendsyssels Landboere orienteret mod Købstæderne.